

5. Kulikova, I.S. (2002), Introduction into metalinguistics, *Vvedeniie v metalingvistiku*, SPb., SAGA, Russia.
6. Karaban, V.I. (2004), Translation of English scientific and technical literature. Grammar, lexical, terminological, genre and stylistic problems, *Pereklad anhliskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy*, Vinnytsia, Nova Knyha, Ukraine.

УДК 811.161.2'38+81'366.5

УЖИВАННЯ ФОРМ МНОЖИНИ ВІД ВЛАСНИХ НАЗВ У ТВОРІ ДМИТРА ДОНЦОВА «ДУХ НАШОЇ ДАВНИНИ»

Микитюк О.Р., к. філол. н., доцент

*Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Карпінського, 2/4, 307, м. Львів, Україна*

MykytyukStek@ukr.net

Лінгвостилістичний аналіз форм множини від власних назв у творі «Дух нашої давнини» показує історію, культуру та суспільне життя українського народу. Дмитро Донцов уживає множинні форми для узагальненого відтворення знаних політичних діячів, могутності українських князів, особливостей гетьманської влади тощо. Форма множини від прізвищ творців соціалізму та комунізму – це вияв поширеного ідеологічного впливу на найрізноманітніші верстви населення. Актуальним є дослідження національно-мовної особистості Дмитра Донцова, що відтворює систему цінностей українців.

Ключові слова: лінгвостилістичний аналіз, форми множини, власні назви, узагальнювальне значення, Дмитро Донцов.

УПОТРЕБЛЕНИЕ ФОРМ МНОЖЕСТВЕННОГО ЧИСЛА ОТ ИМЕН СОБСТВЕННЫХ В ПРОИЗВЕДЕНИИ ДМИТРИЯ ДОНЦОВА «ДУХ НАШЕЙ ДРЕВНОСТИ»

Микитюк О.Р.

*Национальный университет «Львовская политехника»,
ул. Степана Бандеры, 12, г. Львов, Украина*

Лингвостилистический анализ форм множественного числа от имен собственных в произведении «Дух нашей древности» показывает историю, культуру и общественную жизнь украинского народа. Дмитрий Донцов использует множественные формы для обобщенного воспроизведения известных политических деятелей, могущества украинских князей, особенностей гетманской власти и т. д. Форма множественного числа от фамилий творцов социализма и коммунизма – это проявление распространенного идеологического воздействия на самые разные слои населения. Актуальным является исследование национально-языковой личности Дмитрия Донцова, что воспроизводит систему ценностей украинцев.

Ключевые слова: лингвостилистический анализ, формы множественного числа, имена, обобщающее значение, Дмитрий Донцов.

THE USE OF THE PLURAL FORMS CREATED FROM THE PROPER NAMES IN THE WORK OF DMYTRO DONTSOV „THE SPIRIT OF OUR OLD TIMES”

Mykytyuk O.R.

National University Lviv Polytechnic, Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

The aim of the work is to consider the semantic load of the plural forms created from the proper names in the work „The spirit of our old times”, as these forms are not only the generalization and typification of the variety of figures, but also reflect the ideas of Dmytro Dontsov about the necessity of some powerful and strong leading stratum, evaluate the global political movements, show the idea of the nation creation and finally they prove intellectual excellence and brave offensive heat of the author. The main methods which are used in the paper are the functional and comprehensive research methods and the most common variant of them – the semantic-stylistic method.

All proper names in the plural form are used in the text of Dmytro Dontsov with different meanings.

1. The plural forms convey the resumptive reproduction of the prominent representatives of Ukrainian history to show the power of Ukrainian princes, the greatness of the Cossack chieftains, the features of the Hetman's power and the typification of the people's leaders images. 2. The typified giving of a name to recreate the features of different people. For example, the name of the Ukrainian Jarema Dmytro Dontsov identifies with the positive qualities of the Ukrainian boys fighters, and the name of the Moscows Ivan recreates the negative policy of Ivan the Terrible. 3. The plural form created from the names of the founders of socialism and communism is a common expression of the ideological influence on the various stratum of the population. 4. The plural forms created from the surnames of the Ukrainian democratic intellectuals show the ideas of enlightenment and the admiration for the traditions through the names of literary characters. 5. The plural forms created from the surnames of negative characters in the works of various writers typify the stupidity, servility, fraud and idiocy. 6. The generalized representation of strangers that govern Ukraine from the times of Peter I and Catherine II, is presented in the plural form of the surnames Velyeminov and Rumyantseva. 7. The plural forms of proper names also transfer treachery and bribery which come from ancient times. 8. The opposition of different ideals or division on the Cossacks and swineherds are still relevant. The comparison of plural forms in the generalized characterization is presented as the idea of a quiet life and the idea of fighting for a noble majestic cause, world of feelings, love and self-sacrifice in the name of the ideal, Cossacks rebelliousness and betrayal, positive and negative aspects of mental people's face.

The perspective of the research is the study of national and linguistic identity of Dmytro Dontsov, the study of linguo stylistic features of the works of the publicist, creating of the name base as a generalized phenomenon which shows the historical and cultural heritage and the value system of the Ukrainian people.

Key words: linguo stylistic analysis, the plural forms, proper names, the resumptive meaning, Dmytro Dontsov.

Функціонування лексико-граматичної категорії множини є об'єктом розгляду академічних [6; 12] та теоретичних [4; 9] граматик, праць із практичної стилістики української мови [8], досліджень із лінгвостилістичного аналізу тексту [2; 3; 7] тощо. Усі академічні граматики зазначають, що власні назви зазвичай «не вживають у формі множини, бо вони виконують тісно пов'язану з формою однини номінативну функцію індивідуалізації» [4, с. 51]. Проте форми множини від власних назв чи назв літературних персонажів традиційно відтворюють родинні взаємини (Тобілевичі, Косачі) та певний тип людей (Наталки Полтавки, Святослави). Мовознавці зазначають, що множинний вияв форм від власних назв зі стилістичною метою є відтворенням позитивного плану [13, с. 227] або є прийомом «вираження осуду, презирства, зневаги» [8, с. 146; 13, с. 227].

За об'єкт дослідження взято твір «Дух нашої давнини» уродженця Мелітополя, головного ідеолога українського націоналізму, ідейного творця та редактора низки часописів міжвоєнного періоду, публіциста, критика Дмитра Донцова. Творчість цього автора сьогодні активно вивчають літератори, філософи, культурологи; створено 2007 року Науково-ідеологічний центр імені Дмитра Донцова, керівником якого є Олег Баган. Однак поза увагою дослідників залишається лінгвостилістичний аналіз (який дозволяє пізнати український народ через його мову) спадщини мешканця Запорізького краю, що зумовлює актуальність дослідження. Завданням роботи є розгляд значеннєвого навантаження форм множини від власних назв у творі «Дух нашої давнини», позаяк ці форми є не лише узагальненням та типізацією найрізноманітніших постатей (родинні стосунки не бралися до уваги у зв'язку з обмеженим обсягом статті), а відтворюють ідеї Дмитра Донцова про необхідність могутньої і сильної провідної верстви, дають оцінку світовим політичним рухам, показують ідею творення нації, відтворюють велич та силу князів та гетьманів, зрештою, засвідчують інтелектуальну досконалість та сміливий наступальний запал автора. У роботі як основні використано функційний та комплексний методи дослідження та їхній найуживаніший різновид – семантико-стилістичний метод, що «пов'язаний із аналізом мовних одиниць із погляду їх змістово-сміслового значення в мікротексті чи тексті загалом» [2, с. 11].

Усі власні назви, вжиті у формі множини, у тексті Дмитра Донцова використано зі значенням: 1) узагальнене відтворення знаних представників української історії; 2) типізоване називання імені для зображення особливостей різних людей;

3) поширювальний вплив різних ідеологій; 4) показ ідеї просвітництва та замилювання традиціями; 5) відтворення негативних рис характеру та поведінки; 6) узагальнене зображення ворогів-чужинців, які керують Україною; 7) поширювальне відтворення зрадництва; 8) протиставлення різних ідеалів.

1. УЗАГАЛЬНЕНЕ ВІДТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Форми множини від власних назв для показу українських діячів передано в тексті Дмитра Донцова такими значеннями: 1) могутність українських князів; 2) велич козацьких отаманів та особливості гетьманської влади; 3) типізація образів народних ватажків.

1.1 Могутність українських князів

Показуючи велич представників нашої панівної аристократії кінця XVIII – початку XIX ст., Дмитро Донцов зазначає, що провідна верства княжого Києва мала за «своїх предків по крові й духу» [5; с. 39] Володимирів. Форма множини від цього імені передає узагальнювальне значення могутності українських правителів (Володимир встановив Київську метрополію Константинопольського патріархату, розпочав хрещення Русі тощо).

Дмитро Донцов неодноразово поєднує в один ряд кілька прізвищ руських князів, відтворюючи протяжність поколінь за допомогою множини. Зображуючи князівську славу, мудрість та незламність, автор протиставляє поглядам руських князів погляди демократичної інтелігенції, яка не розуміла ідей «Володимирів і Ярославів» [5, с. 39]. Узагальнені риси великого князя Київського Ярослава (будівника низки соборів, засновника чималої кількості міст), як і князя Володимира, відтворені формою множини, – це свідчення непереможної духової сили українців, яка струменить донині в наших нащадках.

Об'єднання значеннєво однотипних князів-завойовників Святослава та Володимира маємо для поширювальної характеристики шляхетної касты українського козацтва, у якій «віджили старі традиції Святославів і Володимирів» [5, с. 109]. У формі множини подано імена представників династії Рюриковичів, які передавали свої традиції з покоління в покоління.

Узагальнення в множинній формі величі руських князів та Божих праведників Д. Донцов відтворює за допомогою імен Ярославів, Всеволодів, Феодосіїв і Мономахів, бо маємо пам'ятати про часи, коли «чини князів Ярославів і Всеволодів не висміювали як «вузький егоїзм»... коли з суворих лицарських чеснот Феодосіїв і Мономахів не викпивалося як з непотрібного аскетизму...» [5, с. 149]. Форма множини від імені Ярослав – це відтворення низки державних справ (князь прагнув об'єднати всі руські землі під своєю владою, зміцнив християнство, дбав про освіту і культуру свого народу). Множину від імені Всеволод ужито зі значенням продовження справи батька, князя Ярослава (Всеволод – намагався втримати єдність Київської держави, підтримував зв'язки з Візантією). Множинна форма від імені Феодосій відтворює смирення та благочестя (був засновником Манявського Скита). Множину від імені Мономах подано зі семантикою відновлення великокнязівської влади на давньоруських землях, відтворення мудрості, успішності в численних походах проти ворогів, зокрема половців.

Поєднання множинних форм Святославів і Хмельницьких можна трактувати як відтворення неперервності сильної войовничої влади. Дмитро Донцов пояснює, що українці мають пам'ятати про дві рідні стихії: «дух боєвий, наїздницький ратний дух, вихований вічними герцями з кочовниками і дух греко-православний, вихований від часів Володимира і хрещення старої Київської держави» [5, с. 148]. Справою сьогодення має бути уславлення Святославів і Хмельницьких, що «розширяли границі Землі..., приносили світло християнства, тримали під острахом варварів і кували душу свого

народу» [5, с. 148]. Форма множини від імені могутнього князя Святослава та сильного владного полководця Хмельницького передає велич, славу та неперервність славних українських поколінь.

1.2. Велич козацьких отаманів та особливості гетьманської влади

За Дмитром Донцовим, творення української держави походить від Вишневецьких, які започаткували провідну верству козаччини. Творення форми множини від прізвища Вишневецький потверджує, що українці мали організаторський хист у розбудові власної держави, мали формотворчі ідеї провідної касты, мали дух непокори в боротьбі проти зовнішніх ворогів (позаяк Дмитро Вишневецький дав потужний поштовх для розвитку українського козацтва). Теоретик націоналізму Д. Донцов пояснює, як на Січі зародилося духове ядро нової шляхетної касты козацтва, яка через Вишневецьких увібрала в себе «широкий розмах і стару державну мудрість нашої землі» [5, с. 109].

Автор «Духу нашої давнини» вживає множину від прізвищ українських гетьманів для узагальнення стрижневих рис їхнього правління чи характеру. Пояснюючи, як провідна каста «глузує з тих представників черні, які, будучи черепахами, забажали літати, будучи зайцями, пхалися в козаки, будучи Шельменками – пхались у Хмельницькі» [5, с. 54]. Ідеолог націоналізму в образі Хмельницьких показує гетьманські заслуги, політичну силу наших постатей як творців незалежної держави, знаних військовиків та високоосвічених людей свого часу.

Форма множини від гетьманських прізвищ може бути також узагальненням негативних рис характеру українців: «Могли Барабаші заколисувати себе злудливими обітницями «ляхів, мостивих панів» [5, с. 89]. Проти «земляків-недоляшків, що сумували за єгипетським казаном з м'ясивом» [5, с. 134] виступає Хмельницький. Дмитро Донцов виводить негативний образ Барабашів – образ зрадників-підбурювачів, бо Яків Барабаш як кошовий отаман Запорозької Січі (за підтримки Москви) вчинив бунт проти Івана Виговського.

1.3. Типізація образу народних ватажків

Множинні форми від власних назв козацьких ватажків ужито як узагальнені образи повстанців, що мають найкращі моральні якості та подвиги яких оспівано в народних думах, піснях, казках. Наприклад, за народними переказами, Іван Коновченко добровільно йде до війська, бо вороги напали на руську землю; Іван Сірко – козацький ватажок, що здобув перемогу в 65 боях, дотримувався антимосковської та антипольської позиції. Тому актуальними є форми множини від власних назв козацьких ватажків, які без нарікань все приймали в ім'я свого ідеалу та ніколи не вдавалися в тугу та печаль. Дмитро Донцов пише: «Подібні до тисячі Коновченків і Сірків... були сотні й тисячі нашого колишнього воїнства світського й духовного» [5, с. 77].

Ідеалом нашої давнини був тип мандрівного лицаря, тип князівських дружинників і козаків, які у творі «Дух нашої давнини» за допомогою форми множини набувають узагальненої семантики, відтвореної назвами Богунів, Сірків. Для таких козаків найгірша річ – це «вмерти серед мирної обстанови, у вигоді, в хаті, на лаві» [5, с. 77]. Автор двічі звертається до образу Богунів, приміром, поєднуючи форми множини від власних назв Ігор та Богун, Д. Донцов пояснює, що ці діячі не були хліборобами, а були борцями-войовниками, вони змінювали суспільну тогочасну свідомість, вели народ до боротьби (до завоювань також, бо, приміром Ігор, розпочавши війну з Візантією, значно розширив торговельні можливості русичів).

Усі множинні форми від власних назв українських князів, гетьманів та народних ватажків свідчать, що (за твердженням Дмитра Донцова) свободу можна лише вибороти (сама вона не дається), а потім цю свободу постійно потрібно захищати.

2. ТИПІЗОВАНЕ НАЗИВАННЯ ІМЕНІ ДЛЯ АКЦЕНТУВАННЯ УВАГИ НА ОСОБЛИВОСТЯХ РІЗНИХ ЛЮДЕЙ

Типізацію героїчного минулого на основі власного імені маємо в образі романтичного сироти Яреми з Шевченкових «Гайдамаків». Дмитро Донцов, вживаючи форму множини від імені персонажа, узагальнює первісно звичайних українських Ярем як народних месників. Традиційний образ парубка перетворюється на образ героїчного повстанця Галайду, який разом з іншими гайдамаками вирушає захищати Вітчизну від шляхтянського гноблення. Типізація імені Ярема («Галайда постав з Ярем» [5, с. 4]) – це відтворення завзятості та відваги українських хлопців, які стають оборонцями рідного краю.

Ім'я українського Яреми Дмитро Донцов ототожнює з позитивними якостями українських хлопців-борців, а ім'я московського Івана подано як негативне відтворення політики Івана Грозного, що уособлює «тиранський державний устрій Іванів московських під формою диктатури пролетаріату» [5, с. 30]. Множина передає тут не лише велику кількість Іванів, але й тяглість їхньої жорстокості, відтворює московську ідею нищити, вбивати, принижувати.

Уживання форми множини від імені Дмитро Донцов використовує для типізації найрізноманітніших рис характеру. Публіцист пояснює, як може бути сформована провідна верства: «Лише з людини великої «біологічної потенції» може вийти великий формотворець. З літеплої – нічого крім глини. Павли можуть виходити з Савлів, не з неутральних» [5, с. 104]. Цей афоризм Дмитро Донцов подає для аналізу психічної вдачі українця, бо використання множинних форм Павли, Савли є відтворенням певного типу людей.

3. ПОШИРЮВАЛЬНИЙ ВПЛИВ РІЗНИХ ІДЕОЛОГІЙ

Форма множини від прізвищ творців соціалізму та комунізму – це вияв поширеного ідеологічного впливу на найрізноманітніші верстви населення. Погляди Прудонів, Чернишевських, Марксів, Енгельсів поширилися на різні країни, відтак відбулося згубне злиття французького, російського, німецького соціалізму, яке завдяки своїй утопічній ідеї суцільної рівності заповонило народи. Значеннєве навантаження прізвищ Прудонів подано як образ французьких соціалістів, що заперечували будь-яку політичну боротьбу та державу взагалі. Множинна форма Чернишевських – це відтворення образу російських ідеологів революційної інтелігенції, що ніби вбачають у рухах поневолених народів позитивне явище і навіть обстоюють право українців творити свою культуру рідною мовою (проте, Боже борони, не державу). Форми множини від прізвищ Марксів та Енгельсів – це узагальнений образ німецьких філософів-матеріалістів, що вважають основою розвитку суспільства матеріальні умови, а не духовний процес, відтак їхні ідеї стали засадничими у формуванні головних засад комунізму.

Множина від прізвищ ідеологів соціалізму в праці Дмитра Донцова є типізацією українських марксистів, які «представляли не народ, а простолюддя» та замість мудрості предків збиралися «просвітити своє покоління «современими огнями» Прудонів, Чернишевських, як пізніше Марксами й Енгельсами та іншими ідеологами голоти» [5, с. 29].

4. ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ ПРОСВІТНИЦТВА ТА ЗАМИЛУВАННЯ ТРАДИЦІЯМИ

Демократична інтелігенція всюди вносила, як казав Франко, дух «наївного міркування мужика, що не бачив світа і не потрапить піднятися думкою до зрозуміння вищої суспільної організації понад свою громаду або понад свій повіт» [5, с. 143]. Це стосується, пише Дмитро Донцов, не лише Драгоманова, а й сучасних драгоманівців, суть яких безтенденційно, об'єктивно змальовувати життя, але не говорити про суверенність, войовничість, вірність ідеалам та обов'язково дорожити «державною цілісністю

Росії» [10, с. 204]. Згодом І. Франко назвав таке явище «драгоманівський підхід до національного питання» [10, 198]. Позаяк критика демократичної інтелігенції в Дмитра Донцова чітко вимальована як неприпустиме для України явище, маємо форму множини від прізвищ різних політичних і культурних діячів, які змальовували українську історію та зображали народне горе.

Множиною від прізвищ Ломиковські, Полетики, Каразіни, Ковалінські (яких подає Г. Квітка у своїх комедіях під промовистими назвами Ненаситових та Староплутових) Дмитро Донцов відтворює всю сутність тодішнього українського дворянства після 1809 року – це «скріплення своїх особистих благ» [5, с. 18]. Автор подає прізвища просвітників того часу – це Ломиковський (зібрав унікальні матеріали про звичаї, обряди, культуру українського народу), Полетика (захисник «автономності Малоросії»), Каразін (ініціатор створення університету в Харкові, популяризатор історії, культури та побуту українців), Ковалінський (популяризатор спадщини старовини), які почали процеси відродження України, проте узагальнення їхніх прізвищ у множинну форму Ненаситові та Староплутів засвідчує не лише популяризацію фольклору та етнографії, а й показує їхню жаждою до збагачення.

Дмитро Донцов зображує образ Халявських (яких за віршем Рудиковського «кругом боронить їх Москаль, на що ж їм мідь, залізо, сталь») та Манілових, ідеалом яких стало «жити, щоб їсти», не «їсти, щоб жити». Форма множини відтворює масовість цього явища в українській спільноті.

Множинна форма від прізвищ української демократичної інтелігенції (Ломиковські, Полетики, Каразіни, Ковалінські, Халявські) свідчить про замилювання традиціями, любов до звичаїв, фольклору, відродження української мови та тугу за гетьманським та козацьким минулим України.

Прізвища просвітників, ужиті у формі множини, показують типовість і тяглість тогочасних поглядів. Розглядаючи мовну свідомість сьогодення, П. Селігей наголошує на шкоді, якої завдали нам ідеологи демократичної еліти, витворивши «поширений нині суспільний клас – міщанина-підприємця» [11, с. 108]. Аналогічно до Ломиковських, Полетик, Каразіних, Ковалінських, Халявських, традиції тих, хто вважає себе демократичною інтелігенцією, – це «не особистісний розвиток, не пошук істини, не творча самореалізація, а примноження статків» [11, с. 108].

5. ВІДТВОРЕННЯ НЕГАТИВНИХ РИС ХАРАКТЕРУ ТА ПОВЕДІНКИ

Форма множини від прізвищ негативних персонажів творів різних письменників – це типізація тупості, улесливості, шахрайства, ідіотизму Шельменків та Швейків. На основі української комедії «Шельменко-денщик» Квітки-Основ'яненка маємо образ типових шельменків – примітивних, немудрих та підступних людей, для яких нормою є брехня та улесливість. Дмитро Донцов констатує, що нинішні Шельменки сприймали лицарство старої України як вияв «п'яної музи», віру у свою правду вважали фанатизмом, шовінізмом називали «горяче прив'язання до свого» [5, с. 7]. Тому «боротьба з шельменківством ще не скінчилася» [5, с. 7].

До образу Шельменків (себто шельм, або ж шахраїв) письменник звертається неодноразово. Форма множини від цього промовистого прізвища – це тяглість негативних сторін діяльності усієї нашої демократичної інтелігенції. Дмитро Донцов констатує: «Грушевський почав з негачії староукраїнської культури в ім'я «інтересів народу-маси»,... Куліш і Драгоманів... прийшли до пропаганди злиття України з Московщиною... Це була спроба сплебейти наш національний ідеал, спроба, яка довела в політиці до ідеалів Шельменків і пізніше тиранолюбства, в соціальному житті – до ідеалу татарських людей, в культурнім – до безбожництва» [5, с. 44].

Ідеолог націоналізму Дмитро Донцов ставить в один ряд Шельменків і Швейків. Форма множини від прізвища Швейк – це уособлення «ідіота», під машкарою якого приховано витівки саботажника та бунтаря.

Форма множини від прізвищ Базарови та Волохови є уособленням постійного заперечення та нехтування суспільною думкою. Характеризуючи народницьку інтелігенцію, Дмитро Донцов каже, що вона «відгородилася від культури старого Києва, від князів, старшин, провідників, одшельників і аскетів, взявши собі за взірець національного відродження селянина, простолюдина, хуторянина, хохла з домішкою ідеалів Базарових і Марків Волохових, ідеалів здекласованої голоти» [5, с. 44]. Форма множини Базарови – це відтворення велетенської кількості нігілістів, що в постійному конфлікті з собою. Множинна форма Марки Волохови – це знову ж таки типізоване зображення нігілістів, які не мають ні небесних, ні земних авторитетів. Уживання множини від прізвища Волохов додає узагальнено-типізованого значення негативної оцінки, бо відтворює і підкреслює щось хиже та вовче.

Формою множини від прізвища персонажа Сервантеса Санча Панца Дмитро Донцов відтворює життєву пасивність народу, його інертність у боротьбі за здобуття влади. Узагальнення прізвища простого селянина-хлібороба Санчо Панца, який не вірить в ідеї і мрії Дон Кіхота, а просто супроводжує його, аби заробити гроші та кимось стати, – це аналогії з українськими постатями. Приміром, П. Куліш хоче «пером та лагодою» [5, с. 38] просвітити свій люд, але не боротися, бо для демократичної інтелігенції того часу (Грушевський, Куліш, Драгоманів) були чужі ідеї Володимирів та Ярославів (множина як відтворення гетьманської величі). Тут простежуємо позицію Дмитра Донцова, який безжально критикує «апостолів черні» XIX і XX ст., що не протиставили Московщині нічого сильного, що було в героїчному історичному минулому українського народу, бо бракувало українцям формотворчого духу, не мали ідей про самостійну українську державу, та ще й засуджували всі ці ідеї з «завзятою витривалістю Санчів Панців» [5, с. 30].

За визначенням Дмитра Донцова, ідея «провансальства», тобто «фатальна переконаність, що історично ”ми самі не зможемо”» [1, с. 56] характерна і для сьогоденної України і «спонукає до примирливості там, де треба бути принципово непоступливим, заспокоює у тому, в чому треба бути особливо активним, відволікає від того, що є надважливим» [1, с. 56].

6. УЗАГАЛЬНЕНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ВОРОГІВ-ЧУЖИНЦІВ, ЯКІ КЕРУЮТЬ УКРАЇНОЮ

Форма множини від прізвища Велемінова (очолив Малоросійську колегію, мета якої – знищити самостійний адміністративний та судовий устрій Малоросії) та Рум'янцева (поширив російський адміністративно-територіальний поділ на Україну) вжито з поширювальним значенням. Зазначені множинні форми у творі Дмитра Донцова відтворюють незліченність ворогів-керівників, які панують у нашій державі від часів Петра I та Катерини II. Московщення і нищення України (за переконанням ідеолога націоналізму) почалося, коли не стало колишньої козацької старшини і функції «панування й верховодства перебрали на себе Рум'янцєви й Велемінови» [5, с. 17].

7. ПОШИРЮВАЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ ЗРАДНИЦТВА

Дмитро Донцов пояснює, що поняття влади є основним для формування держави. Тому провідна верства повинна мати керівні навички, а це дозволить «дбати про утримання насамперед спільноти» [5, с. 132], бо без регулюючої сили «не можна було б охоронити спільноту від сваволі біблійних Рагабів, Авіронів, Каїнів і Юд, ані ухоронити від Ефілятів і Кочубеїв» [5, с. 130]. Форма множини в цьому випадку – це зрадництво і підкуп,

що йдуть від найдавніших часів. Біблійний Рагаб – це демон, з яким воював Бог; Авірон – це іудейський хлопець, що повстав проти Мойсея; Каїн – заздрісник та вбивця Авеля; Юда – зрадник Ісуса Христа; Ефілят – зрадник спартанців; Кочубей зрадник Івана Мазепи – усі власні назви Д. Донцов хронологічно вживає в множині, показуючи, що зрада присутня в історії всіх народів від найдавніших часів. Форма множини (від поданих назв) є відтворенням протяжності цього лиха.

8. ПРОТИСТАВЛЕННЯ ІДЕАЛІВ

Протиставлення різних ідеалів, або поділ на козаків та свинопасів, донині є актуальним. Отже, зіставлення форм множини в узагальнювальній характеристиці подано так: 1) ідея тихого життя та ідея боротьби за шляхетну величну справу; 2) світ почуттів, кохання та світ самозречення в ім'я ідеалу; 3) козацька нескореність та зрада; 4) позитивні та негативні риси психічного обличчя народу.

8.1. Ідея тихого життя та ідея боротьби за шляхетну величну справу

Протиставляючи ідею тихого життя та ідею боротьби за шляхетну величну справу, автор подає за допомогою прізвищ Куліша (не вживаючи форми множини, бо таке явище для сильних та могутніх українців не було характерне) та Дон-Кіхотів (множинна форма для узагальнення ідеалістичних прагнень провідників).

8.2. Світ почуттів, кохання та світ самозречення в ім'я ідеалу

Ще одне протиставлення в Дмитра Донцова – це зіставлення світу Наталок-Полтавок та ідеал Ігоревих військ та Вишенських. Форма множини відтворює, з одного боку, «ідеал загального розпруження й рослинного щастя» (за Дмитром Донцовим) [5, с. 42], а з іншого боку, йде протиставлення з військовою боротьбою та глибокою вірою в Бога.

8.3. Козацька нескореність та зрада

Аналізуючи занепад гетьманської держави, Дмитро Донцов вказує причини, що до цього призвели: ми стратили в боях «Богунів і Кричевських, набравши в свої ряди Герциків, Брюховецьких і Гладких» [5, с. 19]. Форма множини від прізвища Богун – це узагальнене відтворення козацьких полководців та соратників Богдана Хмельницького. Дмитро Донцов у тексті «Дух нашої давнини» двічі звертається до образу Богунів, бо коли нащадкам Богунів «ні нащо здалася «козацька слава», тоді знов стали «люди окрадені» [5, с. 59]. Провідна верства диктує людині свою мудрість, показує правду й фальш, чесне та безчесне, тому такими важливими є образи Богунів (форму множини вжито для типізованого відтворення героїчних постатей).

Ще один позитивний діяч, форма множини від імені якого подана для узагальнення військової сили, – це Кричевський, полковник Чигиринського та Київського полків реєстрових козаків.

Після втрати цих легендарних героїв, козацька старшина летіла в провалля історичної катастрофи, бо набрала до своїх лав Герциків (первісно прибічник І. Мазепи та П. Орлика, а згодом зрадник), Брюховецьких (гетьман-зрадник, Московські статті, які він підписав, звели автономію козацької держави до мінімуму та стали причиною падіння гетьманського режиму) та Гладких (прибічник Б. Хмельницького, а згодом зрадник, що присягнув на вірність московському цареві). Отже, форма множини від цих прізвищ типізовано відтворює зрадництво.

8.4. Позитивні та негативні риси «психічного обличчя» народу

Характеризуючи «психічне обличчя» народу, Дмитро Донцов пише: «В кожному народі є Дон Кіхоти і Панци, Річарди і Гамлети, Малюти Скуратови і Обломови, Шевченки і Шельменки» [5, с. 104]. Форму множини від імені іспанця Дон Кіхота (зі значенням

іdealізму та вірності ідеям) протиставлено множинній формі від імені Санчо Панц (себто зі значенням меркантильності). Англієця Річарда (форма множини – це уособлення королівської влади та численних перемог) зіставлено з Гамлетом (відтворення передусім помсти). У російського народу множинна форма Малюти Скуратови (символ Опричини, всевладдя, злочинності, жорстокості та кровожерливості) є протилежністю до множинного прізвища Обломови (типізований образ ледачих людей, що міркують про безтурботне існування). В українського народу форми множини Шевченки як генії, пророки, символи нації зіставляються з узагальненими прізвищами Шельменками, себто шахраями.

Лінгвостилістичний аналіз форм множини від власних назв у творі «Дух нашої давнини» типізовано відтворює гетьманську могутність, військову силу, зрадництво, змальовує історію та культуру українського народу, узагальнено зображає творців держави та її руйнівників, характеризує вади та чесноти народу.

Перспективою розвідки є дослідження національно-мовної особистості Дмитра Донцова, вивчення лінгвостилістичних особливостей творів публіциста, створення іменознавчої бази як узагальненого явища, що показує культурно-історичну спадщину та систему цінностей українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган О. Вічний будитель нації. До 125-ї річниці від дня народження Дмитра Донцова / О. Баган // Дивослово. – 2008. – № 9. – С. 56–59.
2. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для студентів-філологів / С. К. Богдан. – 2-е вид. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 28 с.
3. Ващенко В. С. Стилістичні явища в українській мові. Ч.1 : [посібник] / В.С. Ващенко. – Х. : Видавництво ХДУ, 1958. – 228 с.
4. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови: [монографія] / І. Вихованець, К. Городенська [за ред. І. Вихованця]. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
5. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Львів-Київ : Накладом Юрія Криворучка, 2011. – 160 с.
6. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови. Частина І : [підручник] / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Рад. шк., 1959. – 390 с.
7. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту : [Навч. посіб.] – 2-е вид., перероб. і доп. / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
8. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української літературної мови: [підручник] – 3-є вид., доп. і перероб. / А. П. Коваль. – К. : Вища школа, 1987. – 352 с.
9. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія. – вид. 2-е, уточн. і доп. / І. К. Кучеренко. – Вінниця : Поділля-2000, 2003. – 464 с.
10. Радевич-Винницький Я. К. Мовна складова національного буття : Студії з української лінгвонаціології / Я. К. Радевич-Винницький. – К.; Дрогобич : Посвіт, 2013. – 268 с.
11. Селігей П. Мовна свідомість : структура, типологія, виховання / П. Селігей. – К. : Києво-Могилянська академія, 2012. – 118 с.
12. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1969. – 584 с.
13. Токарська А. С. Українська мова фахового спрямування для юристів: [підручник] / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – К. : Знання, 2008. – 413 с.

REFERENCES

1. Bahan, O. (2008), *Vichnyi budytel natsii. Do 125-yi richnytsi vid dnia narodzhennia Dmytra Dontsova* [Eternal waker of the nation. Dedicated to the 125th anniversary of the birth of Dmytro Dontsov], *Dyvoslovo*, no. 9, pp. 56–59.
2. Bohdan, S.K. (2014), *Metody i metodyka linhvostylistychnykh doslidzhen* [Methods and technique of the linguo stylistic research], ed. 2, Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine.
3. Vashchenko, V.S. (1958), *Stylistychni yavyshecha v ukrainskii movi* [Stylistic phenomena in the Ukrainian language], part 1, Vydavnytstvo KhDU, Kharkiv, Ukraine.
4. Vykhovanets, I. and Horodenska, K. (2004), *Teoretychna morfolohiia ukrayinskoyi movy* [Theoretical morphology of the Ukrainian language], Pulsary, Kyiv, Ukraine.
5. Dontsov, D. (2011), *Dukh nashoyi davnyiny* [The spirit of our old times], Nakladom Yuriya Kryvoruchka, Lviv–Kyiv, Ukraine.
6. Zhovtobriukh, M.A. and Kulyk, B.M. (1959), *Kurs suchasnoyi ukrayinskoyi literaturnoyi movy* [The course of the modern Ukrainian language], part I, Radyanska shkola, Kyiv, Ukraine.
7. Kochan, I.M. (2008), *Linhvistychnyi analiz tekstu* [Linguistic analysis of the text], ed. 2, Znannia, Kyiv, Ukraine.
8. Koval, A.P. (1987), *Praktychna stylistyka suchasnoyi ukrayinskoyi literaturnoyi movy* [Practical stylistics of the modern Ukrainian language], ed. 3, Vyshecha shkola, Kyiv, Ukraine.
9. Kucherenko, I.K. (2003), *Teoretychni pytannia hramatyky ukrayinskoyi movy. Morfolohiia* [Theoretical questions of the Ukrainian grammar. Morphology], ed. 2, Podillia-2000, Vinnytsia, Ukraine.
10. Radevych-Vynnytskyi, Y. (2013), *Movna skladova natsionalnoho buttia* [Language component of the national existence], Posvit, Kyiv, Drohobych, Ukraine.
11. Selihei, P. (2012), *Movna svidomist: struktura, typolohiia, vykhovannia* [Language consciousness: structure, typology, education], Kyievo-Mohylyanska akademiya, Kyiv, Ukraine.
12. Bilodid, I.K. [ed.] (1969), *Suchasna ukrayinska literaturna mova. Morfolohiia* [The modern Ukrainian literary language. Morphology], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
13. Tokarska, A.S. and Kochan, I.M. (2008), *Ukrayinska mova fakhovoho spriamuvannia dlia yurystiv* [The Ukrainian language of the professional direction for lawyers], Znannya, Kyiv, Ukraine.

УДК 811.124:82-84:008

ЛАТИНСКИЕ КРЫЛАТЫЕ ВЫРАЖЕНИЯ КАК ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ДРЕВНЕРИМСКОЙ ИСТОРИИ И КУЛЬТУРЫ

Павлюк Е.О., к. филол. н., доцент, Телкова Я.Ю., студент

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

helen.pavlyuk@gmail.com

yanat@gmail.com

В статье анализируются латинские крылатые выражения в семантическом, этимологическом и функциональном аспектах. Раскрываются их экспрессия, оценочность, словообразовательный потенциал.

Ключевые слова: латинский язык, крылатое выражение, фразеологизм, история, культура

ЛАТИНСЬКІ КРИЛАТІ ВИСЛОВИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДАВНЬОРИМСЬКОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Павлюк О.О., Телкова Я.Ю.

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

У статті аналізуються латинські крилаті вислови в семантичному, етимологічному та функціональному аспектах. Розкриваються їх експресія, оцінність, словотворчий потенціал.

Ключові слова: латинська мова, крилатий вислів, фразеологізм, історія, культура